

ПРІОРИТЕТНІ ЦІЛІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Досліджено роль та місце грошово-кредитної політики у взаємозв'язку із загальною економічною політикою держави, а також проаналізовано її основні стратегічні цілі. Розглянуто стабільність грошової одиниці як центральну мету діяльності Національного банку України, показано її вплив на важливі макроекономічні показники. Обґрунтовано необхідність відносно незалежності центральних банків як важливої умови їх ефективної діяльності.

Спад економіки, який спостерігався протягом 90-х років, а також період макроекономічної стабілізації та відновлення економічного зростання зумовили *проблему* дослідження місця та ролі грошово-кредитної політики у цих процесах з метою чіткого визначення її цілей на подальшу перспективу. Безперечним є той факт, що серед головних передумов нинішнього економічного пожвавлення важливе місце посідає виважена грошово-кредитна політика центрального банку країни [8, 2]. Саме тому зараз потрібно здійснювати аналіз тих важелів грошово-кредитної політики, завдяки яким вдалось досягнути позитивних тенденцій, а також пошук минулих упущень та недоопрацювань для їх подальшого усунення та врахування у майбутній діяльності.

В Україні з розвитком ринкового механізму росте значення грошово-кредитної політики. Це породжує *зв'язок даної проблеми з важливими практичними завданнями*, пов'язаними з реалізацією монетарної політики, яка повинна забезпечити надійне функціонування банківської та фінансової систем, а також приплив та відплив коштів згідно цілей економічної політики. Саме грошово-кредитна політика повинна створювати умови, за яких би співпадали інтереси як держави, так і, безпосередньо, її населення; за яких би задоволення власних потреб на рівні будь-якого економічного суб'єкта при ефективній грошово-кредитній політиці автоматично призводило до вирішення цілей загальноекономічної політики держави.

Основні дослідження і публікації, де започатковано розв'язання даної проблеми, належать таким провідним вітчизняним та зарубіжним науковцям і практикам, як Стельмах В, Дзюблюк О, Єпіфанов О, Гребеник І., Міщенко В., Михайличенко С., Береславська О., Грищенко А. та ряд інших. Водночас, невирішеними частинами проблеми залишається дослідження особливостей реалізації грошово-кредитної політики в умовах трансформації економіки.

Отже, основними цілями даної статті є дослідження ролі та місця монетарної політики як складової економічної політики держави, а також розгляд проблеми формування цілей грошово-кредитної політики із врахуванням специфіки перехідного періоду, в якому перебуває економіка України.

Грошово-кредитна політика повною мірою залежить від економічної та політичної ситуації, яка складається в країні. Від вибору стратегії центрального банку залежать і самі економічні інструменти, їх сукупність. Грошово-кредитна політика повинна повною мірою залежати від економічного циклу в якому знаходиться держава, її цілі повинні бути узгодженні із цілями макроекономічного регулювання, в тому числі зовнішньоекономічної, валютної, фіскальної політик.

Монетарна політика має власні цілі, які в деякій мірі співпадають з макроекономічними, адже сама вона є складовою макроекономічної політики.

Макроекономічні показники формують цілі грошово-кредитної політики, основними серед яких виділяють стратегічні:

- економічне процвітання країни;
- забезпечення високого рівня зайнятості;
- зростання реального обсягу виробництва;
- підвищення валового внутрішнього продукту;
- піднесення добробуту населення;
- підтримання низьких темпів інфляції та стабільності грошової одиниці;
- сприяння сталості банківської процентної ставки;
- регулювання стабільності на валютних ринках.

Усі стратегічні цілі економічної політики держави в кінцевому результаті зводяться до контролю за трьома факторами: валового внутрішнього продукту (ВВП),

зайнятості та інфляції. У короткотерміновому періоді виникає проблема протиріччя, наприклад, таких стратегічних цілей, як інфляція та безробіття: стримуючи інфляцію через зменшення пропозиції грошей призведе до зростання попиту на останні, що в свою чергу сприятиме підвищенню процентної ставки, до зменшення попиту на робочу силу, тобто зростання безробіття. Саме тому стратегічні цілі розробляються на довготерміновий період, а для можливості управління ними центральний банк висуває послідовні проміжні (наприклад, монетарна база, грошова маса, грошові агрегати) та тактичні цілі, які повинні бути обов'язково пов'язані із досягненням стратегічних цілей.

Головною ціллю монетарної політики або її підсумковою ціллю, виходячи із перерахованих вище, є забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Саме стабільність національної валюти та пов'язана з нею цінова стабільність є головною передумовою забезпечення сталого і довгострокового процесу економічного зростання та підвищення добробуту. Ця ціль є стратегічною метою діяльності Національного банку України і найголовнішим пріоритетом у проведенні грошово-кредитної політики. Стабільність грошової одиниці є відносною величиною, оскільки абсолютної стабільності не існує. Отже, можна сказати, що стабільність грошової одиниці - це відносна незмінність вартості, яку представляє грошова одиниця в обігу і яка виражається в купівельній спроможності грошей.[3, 2] Стабільність грошової одиниці передбачає стабільність цін на товари (послуги), на кредитні ресурси та стабільність обмінного курсу національної валюти.

Стабільність цін на товари (послуги) - це такий рівень інфляції, який забезпечує прогнозні темпи економічного зростання, підвищення реальних доходів населення і є скоординованим із динамікою валового внутрішнього продукту та обмінного курсу національної валюти. При зниженні темпів зростання споживчих цін відбувається збільшення реальних доходів, що в свою чергу впливає на зростання внутрішнього споживчого попиту, тобто зростає частка споживання у ВВП, а в кінцевому підсумку збільшується обсяг виробництва в країні.

Стабільність цін на кредитні ресурси - це незмінність ставки за кредитами або така її динаміка, яка корелюється з рівнем інфляції, обмінним курсом та обліковою

ставкою Національного банку України. При знижується інфляції спостерігається зниження відсоткових ставок за кредитами, що призводить до збільшення обсягів кредитування економіки, а також зростає кількість інвестиційних вкладень, що в кінцевому результаті знову ж таки призводить до збільшення обсягів виробництва в країні.

Стабільність обмінного курсу національної валюти - це його незмінність або така динаміка, яка скоригована з рівнем внутрішньої інфляції і забезпечує рівновагу платіжного балансу.

Якщо метою грошово-кредитної політики є стабільність грошової одиниці, а остання включає в себе зазначені вище складові, то й у цілі монетарної політики входять ціни на товари і послуги, процентні ставки та обмінний курс національної валюти. Відповідно монетарна політика впливає на процеси інфляції (дефляції), зниження (підвищення) процентних ставок, девальвації (ревальвації).

Керівництво будь-якої держави (як і безпосередньо саме населення і суб'єкти господарювання) у процесі міжнародних економічних відносин намагаються якомога підвищити дійсний капітал та покращити рівень життя, чим у сукупності і досягається економічне процвітання країни.

Характерною рисою для розвинутих країн (Японія, Німеччина, Канада, США) є високий дохід населення. Як правило, за умови високого рівня безробіття не може бути мови про розвиток вітчизняних технологій, адже наявність дешевої робочої сили відлякує інвестування у виробництво. Так метою високого рівня зайнятості повинен бути такий рівень безробіття, коли кількість безробітних не перевищує кількості вільних робочих місць. Тут мова йде про позитивне безробіття, яке економічні теоретики називають природним або неминучим [9, 55]. До цієї категорії відносять незайнятість пов'язану із перекваліфікацією працівника та добровільною зміною місця роботи, сюди ж належать початківці. Ситуація повної зайнятості передбачає, що добровільні безробітні можуть одразу (або після перепідготовки) зайняти вільні робочі місця. За неповної зайнятості значна частина трудових ресурсів довгий час не знаходить застосування, безробіття стає серйозною економічною проблемою, яка призводить до зменшення реального продукту нації, темпів його зростання. Зни-

ження добробуту не дозволяє фізичним особам витрачати поточні доходи на інвестування чи залишати у заощадженнях.

Оцінюючи ситуацію, яка складалась в Україні на протязі останнього десятиріччя варто виділити таку ціль грошово-кредитної політики НБУ як недопущення, стримування або погашення інфляції, адже саме остання негативно позначається на розвитку держави, впливаючи на сталість національної валюти, стабільність цін, створює труднощі при складанні планів на майбутнє, а загалом породжує невизначеність в економіці. Однак, зменшення грошової маси при боротьбі з інфляцією зменшує прибуток виробника, що в свою чергу може призвести до збільшення рівня безробіття. [4, 35]

Гроші, як загальна міра вартості, загальний засіб обміну та особливий засіб збереження вартості, у порівнянні із натуральним міновим господарством, значно полегшують всі процеси обміну та дозволяють здійснювати інтенсифікацію суспільного поділу праці.

Коливання банківських процентних ставок не дозволяє здійснювати довгострокові вкладення та передбачати перспективи. Із зниженням процентної ставки зростає значення вкладень у нерухомість (будинки, квартири, земля). На сьогодні в Україні кредитні ставки залишаються високими, оскільки вони забезпечують захист від високих ризиків, допоки не буде кредитор захищений законодавчо.

Стабільність національної грошової одиниці на валютних ринках сприяє ефективному проведенню експортно-імпортних операцій (стимулює розвиток зовнішньоторговельних операцій, які є джерелом надходження валютної виручки і формування надходжень держави), що сприятиме підтриманню рівноваги платіжного балансу. Підвищення валютного курсу призводить до зниження цін на імпорт, що паралельно впливає на внутрішні ціни.

Згідно теоретичних засад валютної політики девальвація національної валюти спричиняє до стимулювання експорту, а ревальвація до стимулювання імпорту. Та в Україні до недавнього часу все відбувалось навпаки: за ревальвації курсу гривні зростав експорт. Причинами цієї тенденції були (і залишаються): дешева робоча сила, за рахунок якої вироблені продукти залишаються конкурентоспроможними; на-

туральний стан продукції чи сировини (без надмірних переробок, очищень), які подаються на експорт і що користуються досить високим попитом на міжнародних ринках. Лише у 2002 році максимально підтримуючи підвищення конкурентоспроможності української економіки та економічного зростання зумовили появу ще незначної, але девальвації (близько 0,6%). [6, 52] Причинами цього явища варто відзначити активне проведення валютної та монетарної політики Національного банку України, за якої попит на валютному ринку зменшується, а на національному – росте, що в свою чергу дає можливість збільшувати масу грошей в обігу, вилучати надлишки валюти у резерви, а відповідно зменшувати зовнішній борг та підносити економіку країни. Але ці явища, на жаль, не можна назвати постійними, оскільки економіка нашої країни в умовах перехідного періоду ще не може повністю протистояти необґрунтованим коливанням обмінного курсу національної валюти, які мають місце, так, як це відбувається у країнах з розвинутою ринковою економікою.

Будь-яка із перерахованих цілей відіграє величезну роль для суспільства, тому завданням центрального банку є реалізація кожної з них якомога ширше. Але за допомогою лише грошово-кредитної політики повне та одночасне досягнення всіх цілей неможливе, оскільки досягнення однієї стратегічної цілі може суперечити у досягненні іншої, тому слід завжди пам'ятати, що досягнення стратегічних цілей слід розраховувати на досить тривалий період, кінцевий результат яких залежить від правильного розрахунку та поєднання наперед запланованих, поетапно узгоджених ключових тактичних цілей, реалізація яких спирається безпосередньо на центральний банк.

При розробці монетарної політики, визначення її основних параметрів центральний банк орієнтується на макроекономічні показники, які визначаються органами законодавчої і виконавчої влади. За умови постійних суперечностей між вищими органами влади, економічної неврівноваженості не може бути мови про піднесення, адже саме від вирішення цих чинників, які є основою розвитку суспільства, залежить благополуччя держави. Через неузгодженість між органами влади, НБУ та економічними агентами цілі грошово-кредитної політики можуть не співпадати з метою макроекономічної політики, тому необхідно правильно і узгоджено розробити

ти теоретичну модель грошово-кредитної політики, результати якої задовольняли б інтереси кожного суб'єкта, реалізуючи стратегічні цілі держави.

Незалежність центрального банку дедалі впевненіше розглядають як безпосередній чинник ефективних монетарних заходів та макроекономічної політики взагалі. Усвідомлення негативного досвіду високої інфляції 1970-1980 рр., а також очевидність неспроможності вирішити проблеми зайнятості і сталого зростання виключно за допомогою важелів монетарної експансії є тим інтегральним чинником, який спонукає суспільство надавати національним грошовим органам широкої автономії. Так, наприклад, Голова Банку Канади не може бути знятий зі своєї посади за рішенням уряду, якщо між ними виникають суперечки, це дає можливість приймати довгострокові рішення щодо проведення ефективної грошово-кредитної політики.

Механізм монетарного регулювання центрального банку, його інструментарій визначається ступенем розвитку фінансово-кредитної системи країни, її інфраструктурних елементів. Саме від механізму реалізації грошово-кредитного регулювання і залежить ефективність його проведення.

Розгляд цілей грошово-кредитної політики, аналіз заходів та інструментів які застосовує Національний банк України дозволяють зробити *висновок*, що на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки необхідно розробляти та реалізовувати таку монетарну політику, яка буде здатна забезпечити у країні сприятливі умови для економічного зростання, заохочувати суб'єктів господарської діяльності до інвестувань у вітчизняне виробництво, посилювати зацікавленість домашніх господарств у формуванні заощаджень та подальшому їх розміщенні у банківських установах, забезпечувати безінфляційний грошовий обіг та створити в країні сприятливі інвестиційні умови.

З цією метою необхідно, в першу чергу, створити сприятливі умови для підприємств, що здійснили інвестування у обладнання, реструктуризацію (модернізацію) виробництва шляхом зниження рівня оподаткування, послабити податковий тиск на грошові доходи населення, удосконалити організацію контролю за здійсненням резидентами та нерезидентами поточних валютних операцій та операцій пов'язаних із рухом капіталу одночасно стимулюючи експорт спонукати зниженню цін кредитів,

підтримувати на валютному ринку зростання пропозиції над попитом, мінімізуючи ризики курсових змін.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку наукових досліджень можна вважати розробку тактичних та стратегічних цілей грошово-кредитної політики, які б відповідали періоду відносної фінансової стабілізації та у перспективі – переходу до стійкого економічного зростання.

Література

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” №121-III від 7.12.2003 р.
2. Закон України “Про Національний банк України” №679-XIV від 20.05.1999 р.
3. Грищенко А. Стабільність грошової одиниці як ціль монетарної політики // Вісник НБУ. – 2002. – №11. – с.20-26.
4. Дзюблюк О. Оптимізація передавального механізму грошово-кредитної політики центрального банку // Вісник НБУ. – 2003. – №1. – с.32-37.
5. Козюк В. Проблеми емпіричної верифікації незалежності центральних банків // Вісник НБУ. – 2003. – №5. – с.48-51.
6. Михайличенко С. Політика стабільного курсу: причини і наслідки // Вісник НБУ. – 2002. – №12. – с.52-57.
7. Національний банк і грошово-кредитна політика: Підручник / За ред. А.М. Мороза, М.Ф. Пуховкіної. – К.: КНЕУ, 1999. – 368 с.
8. Стельмах В. Монетарна політика як один із ключових факторів економічного зростання // Вісник НБУ. – 2002. – №1. – с.2-9.
9. Стельмах В.С., Єпіфанов А.О., Гребеник Н.І., Міщенко В.І. Грошово-кредитна політика в Україні / За ред. В.І.Міщенка – К.: т-во “Знання,” КОО, 2003.